

Засадо В. В.

Інструменти підвищення конкурентоспроможності західних регіонів України в межах Карпатського євро регіону

У статті проаналізовані основні аспекти диференціації західних регіонів України в межах Карпатського євро регіону за рівнем соціально-економічного розвитку. Визначено найістотніші перешкоди використання конкурентних переваг західних регіонів України. Обґрунтовані напрями державної політики, спрямовані на посилення конкурентоспроможності західних регіонів України в межах Карпатського євро регіону.

Ключові слова: конкурентоспроможність, транскордонне співробітництво, євро регіон.

Актуальність дослідження. Надмірна диференціація західних регіонів України в межах Карпатського євро регіону за рівнем економічного розвитку та якістю життя людей є загрозою для цілісності й безпеки держави. У зв'язку з цим пріоритетним завданням державної політики на сучасному етапі є перенесення уваги на регіони, сприяння регіонам у впровадженні заходів, спрямованих на посилення їх конкурентоспроможності, максимальне використання їх власних і залучення зовнішніх можливостей, задіяння механізмів транскордонного співробітництва (ТКС) з метою забезпечення стійкого розвитку на регіональному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Низка вітчизняних та зарубіжних науковців аргументують важливість ТКС України як інструменту пришвидшення євроінтеграції (Мікула Н. [12], Скотт Дж., [5, с. 85]), засобу зближення у соціально-економічному розвитку прикордонних територій сусідніх держав (Джесьют Д., Сич Л. [2]). Скотт Дж. наголошує на тому, що українські органи влади недооцінюють потенціал ТКС, демонструючи певний скептицизм у міждержавному діалозі щодо питань транскордонних проектів [5, с. 83]. Попеску Г. аналізує транскордонне співробітництво України в межах євро регіонів через призму геополітичних взаємозв'язків та міждержавних відносин, наголошуючи на тому, що відмінності у національних інтересах створюють бар'єри для розвитку такої співпраці [3]. 3

огляду на це, можна припустити, що спільність пріоритетів державної політики сусідніх держав може надати імпульс ТКС.

Цілі статті. Метою статті є обґрунтування пріоритетів державної політики, спрямованих на посилення конкурентоспроможності західних регіонів України в межах Карпатського єврорегіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Усі українські області, що входять до Карпатського єврорегіону, характеризуються нижчим від середнього (0,219) показником таксономічної міри розвитку. Таксономічна міра розвитку є інтегральним показником соціально-економічного розвитку регіону, який використовується Євростатом на рівні NUTS 2. Найкращі позиції за цим показником має Львівська обл. – п'яте місце; у 2010 р. коефіцієнт цього показника становив 0,194. Івано-Франківська обл. займає у цьому рейтингу сьоме місце (таксономічна міра розвитку – 0,147), Чернівецька обл. – восьме місце (0,143), а Закарпатська обл. – останнє одинадцяте місце (0,073). Для порівняння: таксономічна міра розвитку Подкарпатського воєводства дорівнює 0,447, регіону Виходне Словенско – 0,368 (рис. 1).

Суттєва диференціація західних регіонів України спостерігається і в порівнянні з рештою українських регіонів. Так, за індексом конкурентоспроможності регіонів України у 2012 р. лише Львівська обл. досягнула середнього по країні значення – 4,00 (10-е місце в рейтингу). Решта областей мали нижчі показники: Чернівецька обл. – 3,95 (16-е місце), Закарпатська обл. – 3,95 (17-е місце), Івано-Франківська обл. – 3,93 (21-е місце) [10].

Диспропорції розвитку транскордонного та міжрегіонального співробітництва західних регіонів України та регіонів країн ЄС в межах Карпатського єврорегіону насамперед відображаються в істотній асиметрії параметрів зовнішньоекономічної діяльності в економічному співробітництві, що проявляється, передусім, у негативному сальдо зовнішньої торгівлі товарами, низькій інвестиційній активності, неефективній структурі експорту вітчизняних регіонів, а також знижує якісний рівень реалізації економічного потенціалу українських регіонів та створює низку проблем, пов'язаних з ефективністю використання наявних виробничих ресурсів і людського капіталу. Так, сальдо зовнішньої торгівлі українських західних областей з Польщею та Словаччиною, основними торговельними партнерами у межах Карпатського єврорегіону, протягом багатьох років є негативним. Так у 2012 р. сальдо торгівлі Львівської області з Польщею

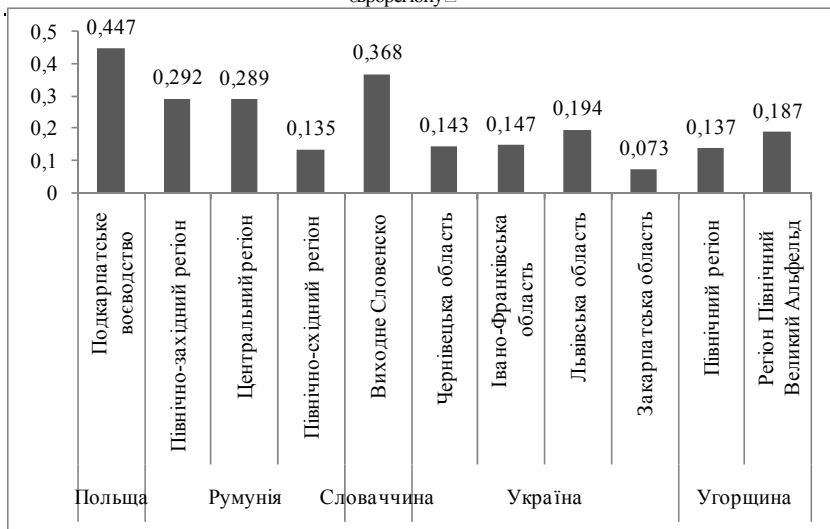

Рис. 1. Таксономічна міра розвитку регіонів, що входять до Карпатського єврорегіону, 2010 р.

Побудовано за: [4]

становило -535637,6 тис. дол. США, зі Словаччиною – -12319,6 тис. дол. США; сальдо торгівлі Івано-Франківської області з Польщею становило -331,0 тис. дол. США, зі Словаччиною – -7279,7 тис. дол. США; сальдо торгівлі Чернівецької області з Польщею становило -17737,0 тис. дол. США [7; 8; 9].

Низька інвестиційна активність іноземних підприємців на українському ринку, а вітчизняних інвесторів – у сусідніх країнах, не дозволяє використовувати міжрегіональне співробітництво в якості дієвого інструменту з реалізації синергетичного потенціалу співпраці в межах Карпатського єврорегіону, ґрунтованого на спільному використанні гео економічного потенціалу територій, що входять до його складу, залученні в Україну через сусідні країни сучасних виробничих, управлінських технологій і стандартів ведення бізнесу, а також використанні інтелектуального, кадрового та просторового ресурсу, наявного в українських регіонах. Так, Польща є одним з основних інвесторів у Львівську обл.; станом на 01.04.2013 р. обсяги прямих іноземних інвестицій в економіку Львівської обл. становили 393,2 млн дол. США (24,1 % загального обсягу інвестицій в регіон). Інвестиції Польщі в Івано-Франківську область є значно меншими і дорівнюють 37,2 млн дол.

США (5,9 %), у Чернівецьку обл. – 1,3 млн дол. США (1,9 %). Разом з тим, у названі області України інвестиції з Румунії, Словаччини, Угорщини або не залучалися, або їх обсяг є надзвичайно малим (менше 2 %) [13; 14; 15].

Асиметрія потоків транскордонної трудової міграції позначається на демографічній ситуації, ринку праці, соціально-економічному розвитку, добробуті громадян, бідності та соціальному розшаруванні. Транскордонний рух трудових мігрантів зумовлювався, в основному, зупинкою роботи підприємств, зростаючим безробіттям, багатомісячними затримками з виплат заробітної плати, а також суттєвою різницею в її розмірах. Так, у 2010 р. в словацькій частині єврорегіону (регіон Виходне Словенско) середньомісячна заробітна плата становила 733 євро, в польській (Подкарпатське воєводство) – 689 євро, в угорській (Північний регіон та регіон Північний Великий Альфельд) – 583-616 євро, в румунській (Північно-західний, Центральний та Північно-східний регіони) – 377-401 євро, а в українській (Івано-Франківська, Львівська, Закарпатська, Чернівецька області) – всього лиш 168-184 євро (рис. 2). Ці чинники стимулювання трудової міграції із західних областей України до сусідніх країн одночасно є характеристиками низької конкурентоспроможності українських західних регіонів.

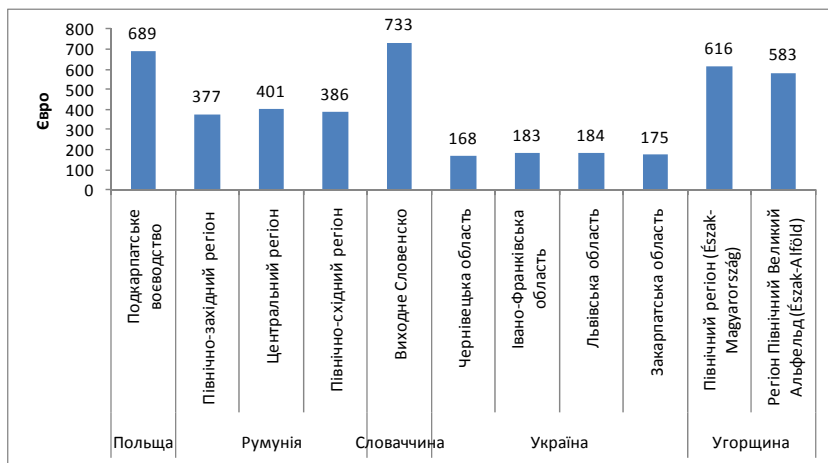

Рис. 2. Середньомісячна заробітна плата у регіонах, що входять до Карпатського єврорегіону, 2010 р.

Побудовано за [4]

До найістотніших перешкод використання конкурентних переваг

західних регіонів України відносяться залежність економіки від кон'юнктурних коливань на зовнішніх ринках та стабільності розвитку – від динаміки експорту і критичного імпорту стратегічних ресурсів, а також низький рівень організації транскордонної торгівлі, яка здійснюється переважно у формі контрабандної і «човникової» торгівлі. Високий рівень тінізації транскордонної торгівлі в межах Карпатського євро регіону супроводжується такими загрозами та ризиками: зростання рівня тіньового сектора економіки загалом і, як наслідок, економічні збитки для бюджетів України і держав-контрагентів; погіршення кон'юнктури внутрішнього споживчого ринку; зниження конкурентоспроможності вітчизняних виробників; реалізація контрабандних товарів неналежної якості; погіршення іміджу України як транзитної держави та ускладнення процесу інтеграції України у ЄС.

Розвиток ТКС України стримують нерозвиненість прикордонної та транспортної інфраструктури, невідповідність стандартів та якості обслуговування прикордонного руху та експортно-імпортних операцій в Україні порівняно із стандартами ЄС. Згідно рейтингу сприяння торгівлі, складеного Світовим економічним форумом, у 2010 р. Україна посіла 81 місце, а в 2012 р. – 86 місце. Складова індексу сприяння торгівлі «управління кордонами», яка відображає ефективність митного огляду, обслуговування експортно-імпортних операцій, прозорість процедури перетину кордону, у 2012 р. становила 2,8, що відповідає 116 позиції України у рейтингу за цією складовою. У той же час західні країни-сусіди за показником «управління кордонами» займають такі місця: Угорщина – 35 місце, Польща – 38 , Румунія – 57, Словаччина – 49 [6].

Незважаючи на певні здобутки у розбудові прикордонної інфраструктури, все ще залишається актуальною проблема підвищення рівня доступності до державного кордону України та покращення процедур перетину через кордон, що має безпосередній вплив на розвиток транскордонного співробітництва. В Україні не дотримані європейські стандарти щодо віддалі між пунктами перепуску в межах 20 км, а тому, черги на кордонах не зникають і час проходження кордону все ще є достатньо тривалим. Так, українсько-польська ділянка кордону, має понад 89,2 км віддалі на один пункт пропуску, що у 4 рази більше від європейських норм.

Використання системи спільного прикордонного і митного догляду під час Євро-2012 показало свою ефективність – час перетину кордону був зменшений до 15 хв. Однак, таке функціонування пунктів пропуску після

проведення припинено після завершення Євро-2012. Тепер у середньому для проходження кордону необхідно 1,5 – 2 год.

Активізація транскордонного руху осіб потребує не лише посилення потужності існуючих пунктів пропуску, а й відкриття нових. На українсько-польському кордоні діють лише міжнародні пункти пропуску, хоча для забезпечення місцевих потоків в межах малого прикордонного руху достатньо було б відкрити пункти пропуску міждержавного чи місцевого значення. Подібна практика продемонструвала свою ефективність на чесько-польському кордоні, де в межах підготовки Чехії та Польщі до ЄС, з метою сприяння інтеграції прикордонних регіонів було відкрито низку пунктів пропуску місцевого значення – в середньому через кожні 10 км кордону.

У західних регіонах України спостерігається низький рівень інноваційної діяльності та залучення потенціалу промислових зон і кластерів, зокрема транскордонних. Загалом з 70 технопарків, інноваційних центрів, бізнес-інкубаторів, центрів комерціалізації інтелектуальної власності, інноваційних венчурних фондів, створених в Україні за даними МОНМС України, в західних областях реально функціонують не більше 15. Кількість підприємств, що реалізували інноваційну продукцію, у 2012 р. у Львівській обл. складала 59, в Чернівецькій – 22, в Закарпатській – 20 [10]. За складником індексу конкурентоспроможності «фактори розвитку та інноваційного потенціалу» у 2012 р. Івано-Франківська обл. зайняла 15-е місце (показник 3,40), Чернівецька – 17-е місце (3,39), Львівська обл. – 19-е місце (3,35), Закарпатська обл. – 25-е місце (3,26) [11].

Стратегічні орієнтири державної політики з посилення конкурентоспроможності західних регіонів України в межах Карпатського євروهгіону мають бути спрямовані на поглиблення міжрегіонального і транскордонного співробітництва (передусім щодо розвитку транскордонної торгівлі, транскордонної трудової міграції, розбудови прикордонної інфраструктури). Зважаючи на існуючі тенденції у розвитку транскордонної торгівлі західних регіонів України, існує об'єктивна необхідність у здійсненні заходів щодо створення організаційного механізму оптимізації торгівлі та усунення бар'єрів, що стримують її активізацію, серед яких – створення торговельно-логістичних центрів розвитку транскордонної торгівлі.

Функціонування торговельно-логістичних центрів характеризується такими особливостями :

- розташування центру в прикордонній смузі, де діють угоди про малий прикордонний рух, практично ліквідує потребу потенційних споживачів у візі, сприяє розвитку контактів прикордонних громад;

- наявність поряд з центром міжнародних пунктів пропуску та транспортних коридорів забезпечує постійний потік споживачів;
- існує можливість покупок «tax free», тобто діє система повернення податку на додану вартість;
- інфраструктура, яка постає безпосередньо в центрі дистрибуції і довкола нього (автозаправні станції, кав'ярні, хостели, готель, центр офісного обслуговування і «tax free», митні агентства, банки, пункти обміну валюти) активує зайнятість і дозволяє підвищити рівень життя місцевого населення;
- високі стандарти презентації широкого асортименту товарів та умов продажу створюють конкурентну перевагу транскордонному торговельно-логістичному центру у порівнянні з реалізаторами контрабандної продукції та дрібними торговельними підприємствами, розосередженими вздовж прикордонної смуги;
- виставкові площі для професійної презентації продукції транскордонного регіону, а також умови для реалізації великих контрактів продажу та отримання товарів активізують підприємницьку, інвестиційну ініціативу.

На українсько-польському кордоні вже функціонує перший торговельно-логістичний центр «Корчова Долина». Інвестором цього проекту є польська фірма Korczowa Dolina Sp., член Польсько-української господарської палати. Центр збудований на відстані 2,5 км від найбільшого пункту перетину кордону Польщі з Україною в м. Корчова на найдовшій транс'європейській трасі E40, в зоні малого прикордонного руху.

Активізація транскордонного співробітництва в Карпатському євро регіоні на ринку праці та щодо регулювання трудової міграції вбачається у взаємодії державних служб зайнятості, працівників, роботодавців та влади через EURES (European Employment Services – Європейська служба зайнятості), яка існує у вигляді мережі так званих «транскордонних партнерств співробітництва», спрямованих на полегшення вільного пересування працівників у європейському транскордонному просторі. У ЄС існує понад 20 транскордонних партнерств [1]. Поширення таких транскордонних партнерств співробітництва у Карпатському євро регіоні посилить конкурентоспроможність прикордонних регіонів через збільшення легальної зайнятості та зменшення соціальної напруги, пов'язаної з безробіттям та неофіційним працевлаштуванням.

Важливим є перенесення акцентів регіональної політики з допомоги регіонам на формування і використання їх конкурентних переваг, зокрема через активізацію інноваційної діяльності у регіонах. Подібні процеси

відбуваються зараз у межах Європейської регіональної політики. Їх можна проілюструвати на прикладі програм сприяння регіональному розвитку, що виконувалися протягом останніх років в одному з «депресивних» регіонів Європи – Шотландії. Чотири партнерські програми спрямовані переважно на формування підвалин конкурентної економіки окремих районів країни: проведення структурних змін, розвиток конкурентоспроможних виробництв, інноваційний розвиток (створення інноваційних кластерів, технопарків). П'ята програма має переважну соціальну складову – боротьбу з безробіттям, проте, передбачає активні заходи (а не збільшення допомоги з безробіття): модернізацію системи освіти, перепідготовки, підвищення кваліфікації [11]. До того ж ці заходи мають чітку цільову аудиторію – молодь і людей з обмеженими можливостями. Отже, виконання заходів передбачає підвищення конкурентоспроможності певних соціальних груп на ринку праці, а з тим – підвищення конкурентоспроможності місцевих спільнот загалом. В контексті запозичення шотландського досвіду для розвитку української частини Карпатського єврорегіону важливо, що поряд із внутрішніми заходами з формування конкурентоспроможності районів Шотландії, передбачено також комплекс зовнішніх заходів із забезпечення її присутності на європейському рівні, зокрема – формування позитивного іміджу Шотландії в Європі, розвиток її відносин з сусідніми європейськими країнами та їх регіонами.

Висновки.

Державна політика, спрямована на посилення конкурентоспроможності західних регіонів України в межах Карпатського єврорегіону потребує здійснення таких заходів: започаткування у прикордонних областях України низки пілотних проектів з розвитку підприємництва та венчурного бізнесу; створення торговельно-логістичних центрів для активізації зовнішньоторговельної діяльності в межах транскордонного співробітництва; залучення західних регіонів України до транскордонної мережі EURES; розвиток транспортної та прикордонної інфраструктури, що передусім потребує приведення інфраструктури митних постів до стандартів ЄС; формування в межах Карпатського єврорегіону спільних навчально-освітніх та наукових центрів, інноваційних кластерів і транскордонних технопарків.

Список використаних джерел:

1. EURES w regionach transgranicznych [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eures/main.jsp?catId=56&acro=eures&lang=pl>.

2. Jesuit D., Sych L. Local economic development and cross-border networks / International Journal of Public Sector Management, Vol. 25 Iss: 6/7, 2012. – P.473 – 482.

3. Popescu G. The conflicting logics of cross-border reterritorialization: Geopolitics of Euroregions in Eastern Europe. Political Geography, Volume 27, Issue 4, May 2008, P. 418-438.

4. Potencjał Społeczno □ Gospodarczy Euroregionu Karpackiego 2008-2010. Rzeszów 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/rzesz/ASSETS_Publikacja_Euroregion_Karpacki_internet.pdf.

5. Scott J. European Politics of Borders, Border Symbolism and Cross-Border Cooperation / A Companion to Border Studies / edited by Wilson, Thomas M. / Blackwell Companions to Anthropology, 2012. – 636 p.

6. The Global Enabling Trade Report 2012. World Economic Forum [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/GETR/2012/GlobalEnablingTrade_Report.pdf.

7. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами області з найбільшими країнами-партнерами за 2012 рік. Головне управління статистики у Львівській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lv.ukrstat.gov.ua/>.

8. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами області з найбільшими країнами-партнерами за 2012 рік. Головне управління статистики в Івано-Франківській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stat.if.ukrtel.net/>.

9. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами області з найбільшими країнами-партнерами за 2012 рік. Головне управління статистики у Чернівецькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cv.ukrstat.gov.ua/>.

10. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.feg.org.ua/docs/FEG_report_2012_body_ua_20.11.2012.pdf.

11. Конкурентоспроможність регіонів України: стан і проблеми. Аналітична доповідь [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/additional/analytical_report_NSD99_ukr.pdf.

12. Мікула Н. Транскордонне співробітництво в умовах інтеграційних процесів України // Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: Монографія / за ред З.С. Варналія. – К.: НІСД, 2007. – С. 683-718.

13. Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) з країн світу в економіці області. Головне управління статистики у Львівській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lv.ukrstat.gov.ua/>.

14. Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) з країн світу в економіці області. Головне управління статистики в Івано-Франківській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stat.if.ukrtel.net/>.

15. Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) з країн світу в економіці області. Головне управління статистики у Чернівецькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cv.ukrstat.gov.ua/>.

Засадко В.В.

Инструменты повышения конкурентоспособности западных регионов Украины в рамках Карпатского еврорегиона

В статье проанализированы основные аспекты дифференциации западных регионов Украины в рамках Карпатского еврорегиона по уровню социально-экономического развития. Определены препятствия использования конкурентных преимуществ западных регионов Украины. Обоснованы направления государственной политики в области повышения конкурентоспособности западных регионов Украины в рамках Карпатского еврорегиона.

Ключевые слова: конкурентоспособность, трансграничное сотрудничество, еврорегион.

Zasadko V.V.

Tools for improving the competitiveness of the western regions of Ukraine in the Carpathian Euroregion

The paper analyzes the main aspects of the differentiation of the western regions of Ukraine in the Carpathian Euroregion in terms of socio-economic development. Obstacles to the use of competitive advantages of western regions of Ukraine are identified. The directions of the state policy in the field of improving the competitiveness of the western regions of Ukraine in the Carpathian Euroregion are outlined.

Key words: competitiveness, cross-border cooperation, Euroregion.